

Αγκυρα. Τα πλήθη συρρέουν για να προσκυνήσουν στο μνημείο του Κεμάλ Ατατούρκ. Η πλέον εμβληματική μορφή της Τουρκίας του εικοστού αιώνα αποτέλεσε πηγή έμπνευσης και για τους Γερμανούς της περιόδου του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου αλλά και μετά αυτήν.

Ο Dr Stefan Ihrig σπούδασε νομικά και πολιτικές επιστήμες στο πανεπιστήμιο Queen Mary και έλαβε το Διδακτορικό του από το Κέμπριτζ. Το θέμα της διδακτορικής διατριβής του ήταν οι αντιλήψεις των ναζί για τη Νέα Τουρκία (1919-1945). Είναι μέλος του Van Leer Jerusalem με αντικείμενο μελέτης την κοινωνική αποδοχή της δολοφονίας ως πολιτικού όπλου στην Ευρώπη την περίοδο 1919-1945.

1933: Ο Χίτλερ με τον γερμάνο πρόεδρο Χίντενμπουργκ. Τόσο η γενιά του Χίντενμπουργκ όσο και η κατοπινή των ναζιστών είδε στους Νεοτούρκους, αλλά πάνω απ' όλα στον Κεμάλ Ατατούρκ, το ιδανικό μοντέλο για την εθνική αναγέννηση της Γερμανίας.

Ο θαυμασμός της Γερμανίας στις τακτικές του Κεμάλ

Ο Stefan Ihrig φέρνει στο φως στοιχεία για τη σχέση Βερολίνου - Νέας Τουρκίας

Συνέντευξη στον **ΝΑΙΑ ΜΑΓΚΑΙΝΗ**

Όσοι έχουν μελετήσει στοιχειωδώς τη Γερμανία κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο θα έχουν παρατηρήσει τη στενή σχέση της με την Οθωμανική Αυτοκρατορία και τη μετέπειτα Νέα Τουρκία που ίδρυσε ο Κεμάλ Ατατούρκ. Και όμως, μέχρι σήμερα ελάχιστοι έχουν ασχοληθεί σε βάθος και με οδόσημα με τη σχέση, τη συμμαχία αυτή, τις προεκτάσεις και τα παρεπόμενά της. Ο ιστορικός Stefan Ihrig πράττει ακριβώς αυτό, φέρνοντας στο φως πολύ ενδιαφέροντα στοιχεία για τον ιδιαίτερο θαυμασμό των Γερμανών εθνικιστών και βέβαια των ναζί απέναντι στον ίδιο τον Κεμάλ, αλλά και στις γενεαλογικές πολιτικές των Νεοτούρκων. Τα αποτελέσματα της έρευνάς του περιλαμβάνονται στο βιβλίο «Ατατούρκ και ναζί. Δοκίμους και μαθήτες στην εφαρμογή του ολοκληρωτισμού».

— Πώς προέκυψε η συμμαχία Γερμανίας-Τουρκίας το 1914-18 και ποια η ιδιαίτερη σημασία της;

— Ήδη από τη δεκαετία του 1890, η Γερμανία και η Οθωμανική Αυτοκρατορία ήταν κοντά και συχνά σε ένα καθεστώς συμμαχίας. Γι' αυτό και η συμμαχία κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο δεν ήταν συμπτωματική. Την ίδια στιγμή, δεν ήταν όλοι οι Νεοτούρκοι γερμανόφιλοι, ενώ πολλοί στη Γερμανία έβλεπαν τους Οθωμανούς περισσότερο σαν βάρους. Ωστόσο, ήταν πολλοί εκείνοι που έβλεπαν τις περιοχές που κατείχαν οι Οθωμανοί ως πολύ σημαντικές για το μέλλον της Γερμανίας. Όπως επίσης και εκείνοι, μεταξύ αυτών και ο αυτοκράτορας, που σκέφτονταν ότι μια Τζικάνη αποικινιζόμενη από και με καθοδηγητές τους Οθωμανούς θα ήταν ένας κερφόσ όσος στο μαντά και του Μεγάλου Πολέμου του 1914. Επιπλέον, όταν έληξε ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, πολλοί Γερμανοί είδαν σε όσα υπέστησαν οι Τούρκοι τη δική τους μοίρα. Και οι δύο πλευρές πενήτησαν στον πόλεμο, και οι δύο υποκρέωθηκαν σε ταπεινωτικές συνθήκες ειρήνης. Η Γερμανία βρισκόταν ακόμη σε κατάσταση σοκ εξαιτίας της ήττας, φοβισμένη από την τιμωρητική συνθήκη που της

επέβαλε η Αντάντ. Μέσα σε μια ατμόσφαιρα εθνικιστικής απόγνωσης, κάποια γεγονότα στην Ανατολία εξερέθισαν τα πάθη και τα όνειρα των Γερμανών εθνικιστών. Υπό τον Ατατούρκ, οι Τούρκοι ξεκίνησαν μια αντισταση στις δικές τους «Τουρκικές Βερσαλλίες», δηλαδή στη Συνθήκη των Σεβρών.

Τα έβλεπαν με ολόκληρη την Αντάντ, όπως επίσης με τον ελληνικό στρατό, ακόμη και με τη δική τους κυβέρνηση στην Κωνσταντινούπολη. Οι Γερμανοί εθνικιστές και ειδικά οι ναζί σκέφτηκαν πως η Γερμανία θα έπρεπε να αντιγράψει το παράδειγμα των κεμαλιστών. Κατά κάποιον τρόπο, οι ναζί, ως πολιτικό κίνημα, εξελίχθηκαν μαζί με τον Ατατούρκ. Ο τουρκικός Αγώνας της Ανεξαρτησίας (1919-1922) συμπίπτει με την ίδρυση του Εθνικοσοσιαλιστικού Κόμματος και τα πρώτα χρόνια του ναζισμού. Και ο πόλεμος του Ατατούρκ ήταν ένα μείζον γεγονός στα ΜΜΕ της πρώιμης Δημοκρατίας της Βαϊμάρης. Ήταν ένα από τα πιο σοβαρά θέματα συζήτησης και ομιχούρα η σημαντικότερη ζήτη είσηση στον γερμανικό Τύπο κατά τα χρόνια 1919-1923.

Οι ναζί, όπως και άλλοι Γερμανοί εθνικιστές, βρήκαν στην «τουρκική λύση» την απάντηση στα δικά τους εθνικά προβλήματα — με επικεντρω, κυρίως, την αναθεώρηση της Συνθήκης των Βερσαλλιών και την εγκαθίδρυση μιας διαφορετικής κυβέρνησης πάνω και επηρεάσε βαθιά τους ναζί, δημιουργώντας μια ατζέντα μέσα από την οποία οι ναζί σκέφτηκαν πως είχε έρθει η ώρα να δράσουν. Αυτό φαίνεται και από τις συζητήσεις που έγιναν κατά τη δική μετὰ το Πουτιν. Τότε ο Χίτλερ αναφέρθηκε στο ιδανικό του μοντέλο, τον Ατατούρκ, άμεσα μάλιστα, τοποθετώντας τον ψηλότερα απ' ό,τι τον Μουσολίνι.

— Ο Χίτλερ λοιπόν θαύμαζε τον Ατατούρκ. Το «αίσθημα» ήταν αμοιβαίο;

— Ας μη γελιόμαστε: ήταν μια μονόπλευρη «ερωτική» σχέση. Στο μέτρο που γνωρίζω, ο Ατατούρκ δεν είχε ανταποκριθεί έβλεπε τον Χίτλερ ως ένα επικίνδυνο άτομο. Αμέσως μετά τον θάνατο του Ατατούρκ, δημοσιεύθηκε ένα άρθρο σε γερμανική εφημερίδα. Πραγματεύεται τις ποιότητες που πρέπει να έχει ο αρχηγός ενός έθνους, τι θα του άξιζε να έχει προκειμένου να οδηγήσει ένα λαό. Το άρθρο υπογράμμιζε εμφατικά ότι ο ιδανικός αγένης θα έπρεπε να εργαστεί για την ερήνη στο εξωτερικό προκειμένου να εξασφαλίσει τον λαό του. Η ερήνη ήταν το κεντρικό μήνυμά. Και ο συγγραφέας του άρθρου ήταν, τουλάχιστον με βάση την εν λόγω εφημερίδα, ο ίδιος

Στην πεισματώδη αντίσταση που προέβαλε ο Κεμάλ στις δυνάμεις της Αντάντ, στον Ελληνικό στρατό, ακόμη και στη δική του κυβέρνηση της Κωνσταντινούπολης, οι Γερμανοί σύγχρονοί του είδαν το πρόσωπο του αληθινού ηγέτη.

ο Ατατούρκ. Η δημοσίευση ενός τέτοιου άρθρου δεν συνιστούσε απλώς τομή στην κυρίαρχη εικόνα που είχε το Γ΄ Ράιχ για τον Ατατούρκ, ανιστοχούσε επίσης και πράξη αντίστασης στον Χίτλερ.

— Πώς και η εμμονή των ναζί στην άρια φυλή δεν τους εμπόδισε από το να δουν τους Τούρκους σαν «υπανηθρούς»;

— Σε αντίθεση με ό,τι νομίζουμε, οι απόψεις των ναζί σε ό,τι αφορά άλλες χώρες ποίκιλλαν και ήταν αλλόκοτες. Το βασικό ήταν να απέχουν γεωγραφικά — και η Τουρκία ήταν μια τέτοια περίπτωση. Οπότε το φυλετικό έθνος να είναι μείζον ζήτημα. Ωστόσο, μετά τους ρατσιστικούς νόμους της Νυρεμβέργης, μερικά κράτη, μεταξύ αυτών και η Τουρκία, ζήτησαν από τη γερμανική κυβέρνηση να δώσει εξηγήσεις. Η απάντηση που δόθηκε ήταν ότι εκτός των γερμανικών συνόρων, η σημαντική διάκριση ήταν Ευρωπαίοι/Μη Ευρωπαίοι, όχι Άριοι/Μη Άριοι, συνεπώς, από τη στιγμή που η Τουρκία ήθελε να γίνει ευρωπαϊκή, η Γερμανία θα την υποστήριζε.

— Σε πόσο επίσημο επίπεδο εξέφρασαν οι ναζί τον θαυμασμό τους προς τους Τούρκους;

— Μετά το αποτυχημένο Πουτιν και έως το 1933, οι ναζί απέφευγαν κάθε αναφορά στο «τουρκικό θέμα», διότι επιδίωκαν πλέον να πάρουν την εξουσία με νόμιμα μέσα. Από το 1933 και έπειτα, όλα αυτά άλλαξαν. Μέσα στο 1933, ο Χίτλερ αποκαλεί τον Ατατούρκ «λαμπερό σπέρμα στο σκοτάδι» — φράση που έμελλε να γίνει η επίσημη αναφορά της Τουρκίας από το Γ΄ Ράιχ. Μάλιστα, ο θαυμασμός των ναζί απέναντι στην Τουρκία έφτασε σε τέτοια ύψη που κάποιος θα μπορούσε να μιλήσει για «αδελφοποίηση» με το Γ΄ Ράιχ — η Νέα Τουρκία και η Νέα Γερμανία αποδιδόνταν σαν «δίδυμα κράτη» και ο Κεμαλισμός και ο Εθνικοσοσιαλισμός ως δίδυμα κινήματα. Στην αρχή,

ωστόσο, πολλοί πολιτικοί και θεολογικοί ισχυρίζονταν πως η Νέα Τουρκία είχε αφήσει πολύ πίσω της τη Νέα Γερμανία σε ό,τι αφορά την εθνική αναδόμηση της χώρας. Οι ναζί υποσέχθηκαν πως θα έκαναν το καλύτερο δυνατό το συντομότερο δυνατόν.

— Υποθέτω πως αυτό είναι σαφές νύξη ως προς τις γερμανικές πολιτικές των Νεοτούρκων κυρίως.

— Η Τουρκία είχε «ξεφορτωθεί» τις περισσότερες από τις μειονότητες της, πρώτα τους Αρμένιους και δευτερευόντως τους Έλληνες. Για τους ναζί, αυτό που συνέβαινε στην Τουρκία τις δεκαετίες του 1920 και του 1930 ήταν μια επιτυχημένη αναδόμηση και ανακατασκευή της χώρας με βάση έναν εθνικιστικό/φυλετικό άξονα. Γι' αυτούς, ήταν το απόλυτο παράδειγμα του τι μπορεί να πετύχει ένα καθαρά εθνικό κράτος κάτω από έναν δυναμικό ηγέτη. Κατά την άποψη των ναζί, η Νέα Τουρκία δεν θα είχε καταστεί πραγματικότητα εάν η Τουρκία δεν είχε «ξεφορτωθεί» τις μειονότητες της. Υπό αυτή την έννοια, οι ναζί και η λοιπή Γερμανοί εθνικιστές ήταν σε θέση να αποτυπώσουν τη Νέα Τουρκία του Ατατούρκ ως ένα είδος περιπέτειας για μια εθνικιστική/φυλετική αναδόμηση μεγάλης κλίμακας — ένα πείραμα που γι' αυτούς σηματοδότησε την ιακή ενός νέου εθνικού κράτους, καθαρό από τυχόν μειονότητες — ένα πείραμα που όχι μόνον επιβεβαίωσε τα πιστεύω τους σχετικά με τις φυλετικά καθαρά κράτη, αλλά τους έδειξε και διάφορους τρόπους σχετικά με το πώς επιτυγχάνεται αυτό.

— Αληθεύει ότι ο Χίτλερ δήλωσε δημοσίως πως κανένας δεν θυμόταν για τους Αρμένιους, προκειμένου να διαλύσει τον όποιο δισταγμό απέναντι στο «εβραϊκό πρόβλημα»;

— Η δήλωση αυτή έχει αμφισβητηθεί. Άλλο είναι το σημαντικό ερώτημα: σε ποιο βαθμό γνώριζαν οι

Γερμανοί περί της αρμενικής γενοκτονίας και τι έκαναν με τις πληροφορίες που είχαν; Η συνεκτιμώμενη διενεχ σχετικά με την αναγνώριση της αρμενικής γενοκτονίας έχει περιρριωποιηθεί το γεγονός, καθιερτώντας το μια υποσημείωση στην ευρύτερη ευρωπαϊκή και παγκόσμια ιστορία. Και όμως, ήταν ένα εξαιρετικά σημαντικό γεγονός εκείνη την εποχή, ειδικά για τη Γερμανία. Οχι μόνον η Γερμανία ήταν στενά συνδεδεμένη με το γεγονός αυτό, ως σύμμαχο κράτος των Οθωμανών, αλλά και οι διπλωμάτες της, οι αξιωματικοί και οι στρατιώτες της. Υπήρχε μια τεράστια συζήτηση στη Γερμανία του 1920 ως προς το αν όντως οι Αρμένιοι εξοντώθηκαν βάσει σχεδίου.

Στο τελευταίο βιβλίο μου, «Δικαιοσύνη στην Γενοκτονία», προσπάθη να δείξω ότι οι Γερμανοί βρήκαν στην αρμενική γενοκτονία μια πηγή έμπνευσης, όσο ότι ήξεραν πολύ καλά ότι είχε συμβεί. Κατ' αρχάς, θα πρέπει να πούμε πως οι ναζί δεν χρειαζόνταν να τους διδάξει κανένας πως θα εξοντώσουν τους Εβραίους. Η ευθύνη για το Ολοκαύτωμα είναι όλη δική τους. Αυτό που δείχνω με τη μελέτη μου είναι πως η Γενοκτονία των Αρμενίων ήταν μια ιδέα πολύ ρεαλιστική στο μυαλό των ναζί ήδη προτού ο Χίτλερ πάρει την εξουσία. Θα πρέπει επίσης να θυμηθούμε ότι η χρονική απόσταση που χωρίζει την αρμενική γενοκτονία από το Ολοκαύτωμα δεν είναι τόσο μεγάλη όσο νομίζουμε — και είναι καιρός να συνειδητοποιήσουμε τι σημαίνει αυτό τόσο για τη γερμανική ιστορία όσο και για το ανθρώπινο γένος, την ικανότητά μας να εκλογικεύουμε τον φόνο αθώων ανθρώπων.

Το βιβλίο «Ατατούρκ και ναζί» του Stefan Ihrig κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Πατάκης σε μεταφράση του Νίκου Ρούσου. Πρόλογος στην ελληνική έκδοση: Βλάσσης Αγερίδης.

Συμπώσεις

— Στο βιβλίο σας αναφέρετε πως ο Ατατούρκ πέθανε στις 10 Νοεμβρίου του 1938, δηλαδή ακριβώς την επόμενη ημέρα από τη Νύχτα των Κρυστάλλων στη Γερμανία. Συνδέονται τα δύο αυτά γεγονότα;

— Τα γεγονότα αυτά κοβ' αυτά δεν συνδέονται, σμφότερα όμως συγγενιστικά ως προς την προσοχή που απέσπεσαν από τον Τύπο της εποχής. Το εβραϊκό πογκρόμ δεν ήταν εύκολο υπόθεμα για τους ναζί, οι οποίοι την ίδια στιγμή που το δικαιολογούσαν, το ίδιο εύκολο το υποβίβαζαν. Ο Ατατούρκ, ωστόσο, ήταν ένα αγαπημένο θέμα στη Γερμανία του Μεσοπολέμου. Οπότε ο θάνατός του έγινε μεγάλη είδηση στη Γερμανία του Γ΄ Ράιχ. Οι μεγάλες εφημερίδες αφιέρωσαν πολύ χώρο στη ζωή και στο έργο του. Σε άλλες μεγάλες εφημερίδες η πρώτη σελίδα είχε αφιερωθεί στην ανακοίνωση του θανάτου του καθώς και σε άρθρα γι' αυτόν. Σχετική αλυσιδωτή αρθρογραφία ακολούθησε όλες τις υπόλοιπες ημέρες. Και όλα αυτά δεν ήταν τυχερά το αποτέλεσμα Προπαγάνδας αλλά κάτι πιο σημαντικό: επί δύο δεκαετίες, ούσοσμος ο γερμανικός Τύπος δημοσίευε έναν τεράστιο όγκο ειδήσεων πάνω στον Ατατούρκ, οπότε, όταν πέθανε, ήταν σε θέση να παρουσιάσει τη δική του αφήγηση πάνω στο ποιος ήταν ο Ατατούρκ.

66
Οι Γερμανοί εθνικιστές και ειδικά οι ναζί σκέφτηκαν πως η Γερμανία θα έπρεπε να αντιγράψει το παράδειγμα των κεμαλιστών. Κατά κάποιον τρόπο, οι ναζί, ως πολιτικό κίνημα, εξελίχθηκαν μαζί με τον Ατατούρκ.